

Het einde van de Eerste Wereldoorlog in Limburg

De Eerste Wereldoorlog is in België bekend om haar onmenselijke slachtpartijen aan het IJzerfront. Men mag echter niet uit het oog verliezen dat de rest van het land evenzeer onder de oorlog leed. Als de meest oostelijke provincie krijgt Limburg al vlak na de inval op 5 augustus in het dorpje Moelingen met de Duitse bezetter te maken. Als represaille op de acties van zogenaamde “francs-tireurs” branden de Duitsers een groot deel van het dorp af en werden er vier inwoners terechtgesteld.

Aan de Getelinie hoopten de Belgische troepen de Duitse opmars naar zowel Antwerpen als Brussel tegen te houden. Op 12 augustus deed het Duitse leger een poging om nabij Halen de Gete over te steken. Hierop volgde een bloedige veldslag tussen de Belgische troepen en de Duitse cavalerie waarbij de Duitsers tijdelijk werden teruggedreven. Deze slag, de enige zuivere Belgische overwinning in de beginfase van de oorlog, werd door de Loksbergse pastoor August Cuppens ‘de Slag der Zilveren Helmen’ genoemd, verwijzend naar de hoofddeksels van de Duitse ruitery. De vreugde was echter van korte duur. Toen het Duitse leger zich enkele dagen later hergroepeerde en voor een tweede maal de oversteek waagde, werd over het gehele Belgische front de aftocht geblazen. De Duitse bezetting over de provincie was compleet na het verdrijven van de Belgische generaal Deschepper uit de Achelse Kluis op 17 oktober 1914. Hierna volgden er vier jaren van zware ontbering onder de vele repressieve maatregelen en opeisingen van het Duitse gezag. Ook vanuit Limburg vluchtten er vele jongemannen om via een omweg naar het IJzerfront te trekken. Met het oprichten van de gevreesde “dodendraad” hoopte de Duitse bezetter dit verkeer van mensen, smokkelgoederen en informatie over de situatie achter het front aan banden te leggen. In deze tijden van schaarste kreeg de provincie het zwaar te verduren.

De vreugde was dan ook groot wanneer na het geallieerde eindoffensief de definitieve Wapenstilstand werd afgesloten. Over het hele land werd het nieuws onthaald met vreugde en feestgewoel. Waar het nieuws zich verspreid had, werd het werk stilgelegd. Voor de eerste keer in vier jaar had het volk het gevoel terug vrij te kunnen ademen. Met tranen in de ogen stormden de mensen naar buiten om feest te vieren. Op sommige plaatsen vierde de Duitse bezettingsmacht mee. Ook zij waren immers blij dat de eindeloos durende oorlog ten einde was en iedereen terug naar huis mocht. Overal haalde men de Belgische driekleur onder het stof vandaan om huizen, straten, en kerktorens te versieren.

Het terugtrekkende Duitse leger

Alle problemen waren echter nog niet van de baan. Plots werd de provincie overstroomd door het terugtrekkende Duitse leger, een bende haveloos uitzierende, uitgehongerde soldaten. Van de pompeuze fierheid waarmee ze het land binnenvielen bleef er na vier jaar strijd nog maar weinig over. De teneergeslagen officieren konden het niet langer opbrengen om het hoofd geheven te houden. Er waren zelfs verschillende meldingen van zelfmoorden onder de Duitse troepen. De Tongenaar Nicolaas Thielen schreef in zijn dagboek over een officier die zich op klaarlichte dag op de grote markt van Tongeren een kogel door de kop jaagde. De Limburgse bevolking kon niet wachten om verlost te zijn van deze mistroostige bende.

Met het verdwijnen van het keizerlijk gezag verslaptte ook de discipline van de doortrekkende soldaten. De Duitse troepen voelden zich bedrogen en plunderden om toch met enige buit huiswaarts te kunnen keren. Ze pakten op de terugtocht zoveel mee als ze konden. Op het platteland was de boerenbevolking vaak slachtoffer van de plunderende Duitse konvooien. Naast varkens, paarden en pluimvee werden hele kuddes koeien geroofd en met de Duitse colonnes meegedreven. Ook de steden ontsnapten niet aan de rooftocht van het terugtrekkende leger. In Bilzen werden er in de nacht van 10 op 11 november tien winkels geplunderd onder het klassieke voorwendsel 'Man hat geschossen!'

De voorbijtrekkende troepen lieten zelf ook militair materiaal achter. De Duitse soldaten zagen er geen nut meer in om het zware oorlogsmateriaal - obussen, geweren en zelfs kanonnen - verder mee te zeulen en besloten het maar ter plekke te dumpen. Sommige soldaten probeerden hun gestolen spullen en militaire uitrusting nog te verpatsen aan de Belgische bevolking. Toch vond er maar weinig handel plaats, omdat de Belgen nog erg argwanend stonden tegenover de soldaten die hen eerder zoveel leed hadden bezorgd. In de gemeente Schoot nabij Tessenderlo probeerden enkele Duitse artilleristen zelfs een Duits veldkanon van meer dan vier ton aan een plaatselijke boer te verkopen. Toen de boer weigerde het kanon zelfs gratis aan te nemen ontstaken de soldaten in een woedende scheldbui en dumpten het wapen in een nabijgelegen beek. De achtergelaten munitie veroorzaakte geregeld ongevallen. Nietsvermoedende spelende kinderen vonden vaak weggegooide patronen, obussen en granaten in bossen en velden die maar al te snel tot ontploffing kwamen en dodelijke slachtoffers maakten.

Grote stapels obussen achtergelaten door het terugtrekkende Duitse leger .

Het waren niet enkel de Duitse soldaten die zich schuldig maakten aan plunderingen. Ook de Limburgse burgers namen hieraan deel. De vele stilstaande treinen die de Duitsers vol hadden gestoken met geroofde buit werden 's nachts opnieuw leeggehaald door lokale waaghalzen. Ook de winkels en huizen van mensen die vermoedelijk 'met de Duitsers hadden geheuld' moesten er aan geloven. Bij wijze van wraak werden hun bezittingen door dorpsgenoten 'kort en klein geslagen'. Om verder plunderingen te voorkomen, werd er in de desbetreffende gemeenten een tijdelijke gemeentewacht ingesteld, die moest helpen de orde te bewaren tijdens de Duitse terugtocht.

Toch kon dit niet voorkomen dat in er Hamont aan de Nederlandse grens enkele dagen na de afkondiging van de Wapenstilstand een grote tragedie plaatsvond. Aan het plaatselijke treinrangeerterrein stond er een gigantische file van goederen- en persoonstreinen te wachten om via Nederland naar Duitsland terug te keren. In de avond van 18 november was er een reeks luide explosies te horen die Hamont op zijn grondvesten deed daveren; enkele treinwagons met munitie waren geëxplodeerd. De ontploffing verbrijzelde de ruiten van kilometers verder liggende huizen en rukte de deuren uit hun hengsels. De ramp kende verschrikkelijke gevolgen. Hoewel de kranten destijds spraken van 1500 à 2000 doden, valt het werkelijke aantal te herleiden tot een honderdtal doden en ettelijke honderden gewonde Duitse soldaten. Vooral de stilstaande hospitaaltreinen vol Duitse gewonden trokken dit cijfer de hoogte in. De gewonden werden levend verzwoegen in de vlammenzee. Of de ontploffing werd veroorzaakt door plunderende lokale inwoners, soldaten of onvoorzichtige kwajongens is nooit volledig uitgeklaard.

De Hamontse stationsbuurt kort na de explosie.

Hoewel er ook in Limburg plunderingen en ongelukken plaatsvonden, kan er besloten worden dat de bevrijding van Limburg behoorlijk 'rustig' verliep. In andere Vlaamse provincies ontlokte de terugtrekking van de bezettende macht woedende reacties bij de plaatselijke bevolking. Op veel plaatsen had er onder invloed van de Vlaamse Beweging namelijk collaboratie met de Duitsers plaats gevonden, of hadden zogenaamde 'zeepbaronnen' zich in tijden van schaarste rijk gemaakt ten koste van anderen. Limburg had minder onder deze problemen te lijden en kwam er met enkele ingegooide ruiten vanaf. De activisten hadden nooit veel aanhang gevonden onder de landelijke Limburgse bevolking. Gezien de lage verstedelijking in de provincie destijds had men buiten de steden ook minder last gehad van de schaarste in vergelijking met metropolen als Brussel en Antwerpen.

De terugkerende Limburgse soldaten

De Limburgse inwoners waren in extase om na jaren vol spanning hun moedige strijdmacht terug te zien. Mensen stonden dan ook al vaak aan de rand van de gemeente te wachten om de triomfantelijke troepen te verwelkomen. De klokken werden geluid, fanfares speelden nationale liederen en de soldaten werden met gelukwensen overladen. Een uitzinnige menigte vormde een lange stoet om de troepen door de gemeente te vergezellen. Op het voornaamste plein van het dorp of de stad werd een plechtige ontvangst gehouden, waar de troepen bedankt werden voor hun heroïsche daden. Pastoorsverslagen getuigen dat de doortrekkende soldaten zichtbaar verheugd waren met het ertoon. Nadat een menigte hen door de ene stad had geleid, werden zij al aan de grenzen van de nabijgelegen gemeente opgewacht door een andere groep. Dit was de situatie in de meeste Limburgse dorpen waar het Belgische leger door moest om posities aan de Belgisch-Duitse grens en in Duitsland zelf in te nemen. De vreugde was eens zo groot wanneer plaatselijke oud-strijders naar hun woonplaats

terugkeerden. Ook zij werden met feestgewoel en kabaal opgewacht, en met een ontroerende ovatie welkom geheten.

Hasseltse affiche van 26 November 1918

De Belgische troepen hadden een ware transformatie doorgemaakt. Het beeld dat in 1914 heerste, van een amateuristisch en ongeorganiseerd Belgisch leger werd snel vergeten toen men de terugkerende troepen zag gaan. Vol fierheid zagen de burgers het ordelijke, mooi uitgedoste leger in vol ornaat terugkeren. De pastoor van Halen maakte een treffende vergelijking tussen de thuiskerende Belgen en de vluchtende Duitsers.

‘We zien verschil tussen het belgische leger en duitsche. Wat zindelijke en netgekleede soldaten tegenover die slordige duitsche benden, wat lichte en snelrijdende autos en vrachtwagens op caoutchouc banden tegen die zware plompe duitsche wagens met ijzeren wielen. Wat malsche mollige peerden tegen die vermagerde en uitgeputte kapstokken vant vijandelijke leger. Wat overvloedig en smakelijk eten tegen de ruwen en karigen kost der duitschers’

De eerstvolgende zondag na de terugkeer van de Belgische soldaten werd er gewoonlijk een aangepaste misviering gehouden. Dit zogenaamde gelegenheidssermoen draaide rond het bedanken van God voor de overwinning en de veilige terugkeer van de lokale soldaten. Deze kerkdiensten werden massaal bijgewoond, men stond vaak tot buiten de kerk te luisteren. Ook op 15 november werd er in de Limburgse gemeentes ter gelegenheid van het naamfeest van de Koning een aangepaste misviering gehouden. De kerk zelf ontsnapte ook niet aan de patriottische decoraties. Vlaggen en portretten van het koningshuis waren te zien terwijl de Belgische driekleur trots op de torenspits wapperde.

Men was zo vervuld van vaderlandsliefde dat de aangebrachte decoraties vaak lang bleven hangen. De vlag op de torenspits van de Sint-Martinuskerk te Genk die op 11 november werd gehesen, bleef nog hangen tot juli 1919. In Oostham besloot men na enkele maanden om de vele wimpels en versieringen weg te halen, nadat deze onder het slechte weer hadden geleden en geheel bedorven waren.

De Blijde Inkomst van koning Albert I

De stad Hasselt kreeg de eer om de verlosser van het vaderland, de soldaat koning Albert I te ontvangen tijdens diens blijde intrede op 9 januari 1919. Voor de gelegenheid was de stad volledig opgesmukt. Men had verscheidene soorten dennenbomen uit de Kempen laten aanvoeren om ze vervolgens met vaandels en draperieën te versieren. Vooral aan het stadhuis hadden de Hasselaren hun best gedaan. Voor het met kransen en vlaggen versierde gebouw had men een fluwelen baldakijn geplaatst en een rode loper uitgerold. De Koning en zijn zoon, prins Leopold, arriveerden te Hasselt in hun velduniform en strijdhelm. Met een minimum aan decoraties toonde hij zich waarlijk als de soldaat-Koning, zeiden de bronnen. Na een korte toespraak in het Vlaams werden er een zestigtal Limburgse veteranen gedecoreerd die zich uitzonderlijk hadden gedragen in de strijd. Aan het daaropvolgende defilé namen troepen van het Elfde-Linieregiment, en talrijke harmonieën uit alle uithoeken van Limburg deel. Hierna volgde een aangrijpend vertoon wanneer de Koning de oorlogsverminkten, wezen en families van gefusilleerden een hart onder de riem stak. De kranten spraken vol ontroering over het optreden: hun Koning toonde zich oprecht als een man van het volk. De terugkeer van hun geliefde vorst bevestigde voor de Limburgers dat de lange jaren van oorlog en schaarste eindelijk voorbij waren.

Bibliografie

Afbeeldingen

1. Brussel, Koninklijk Legermuseum: *Belgique 14-18 Estampes*
 - B.1.84: Munitions abandonnees par les allemands le long des routes.
2. *1914 – Guerrillastrijd van Generaal Deschepper*, 2013
(<http://www.noordlimburg1914-1918.be/index.php/mensen-en-feiten/feiten-1914/19-deschepper-1914>).
3. Hasselt, Rijksarchief: *Hasseltse aanplakbrieven uit de Eerste Wereldoorlog*
 - 0947a: aanplakbrief 26 november 1918.

Literatuur

Hasselt, Provinciale Bibliotheek Hasselt: *Kranten op microfilm*

- LA-MF-67: De Bilsenaar (11 januari 1919).
- LA-MF-80: Gazet van Limburg (15 mei 1920).
- LA-MF-116: De Postrijder der Provincie Limburg (23 november 1918 – 11 januari 1919).

K. VERHELST en R. VAN LAERE red., *De Eerste Wereldoorlog in Limburg: Verslagen deel I*, Hasselt, 1997.

MARUT, A. (red.), *De kleine geschiedenis van Genk tijdens de Grote Oorlog*, Genk, 1998.

SWENNEN, A., *De Duitschers in Limburg. Uit de oorlogsjaren 1914-1918*, K. MERTENS ed., Sint Truiden, 2012.